

A la recerca de la primera civilització

R

EL REPORTATGE

Una exposició a la UAB mostrarà 40 anys d'excavació arqueològica al Pròxim Orient (i fugint de l'Estat Islàmic)

IGNACIO OROVIO
Barcelona

Quan es tanca una porta, se n'obre una altra. A l'arqueòleg Miquel Molist i el seu equip els va tocar el 2011 desmuntar el campament quan va esclatar la guerra de Síria i tocar el dos amb les seves excavacions cap a una altra banda. Es van traslladar uns centenars de quilòmetres cap a l'est, però també uns quants milers d'anys cap enrere, de manera que les seves investigacions han acabat comprnent més de set mil anys de civilització humana, des de fa uns 12.000 anys fins a fa uns 4.500 aproximadament.

Molist és catedràtic de prehistòria de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i dirigeix el Seminari d'Arqueologia Prehistòrica del Pròxim Orient (Sappo) i també el Grup de Recerca Arqueològica a la Mediterrània i al Pròxim Orient (Grampo). El 1987 va començar a excavar a Umm al-Tlel, al nord-est de Palmira, al desert de Síria, i des d'aleshores ha investigat una desena de jaciments a la zona, sempre a la recerca dels orígens del món tal com el coneixem avui: amb ciutats, agricultura i gent poderosa.

Ara, i mentre prepara la pròxima campanya al Kurdistan iraquí, el Sappo-Grampo està organitzant una exposició d'aquests gairebé quaranta anys d'arqueologia que s'instal·larà a la facultat de Lletres de la UAB.

L'últim article publicat per l'equip, fa poques setmanes, ofereix una lliçó molt contemporània: a les comunitats neolítiques de l'actual Síria, de fa entre 11.600 i 7.500 anys, el foraster no dormia sota un pont, sinó que se'l

tractava com a un més. L'anàlisi dels isòtops d'estronci i d'oxigen de l'esmalte de 71 peces dentals, combinat amb el de les restes d'esquelets trobats en cinc jaciments i les evidències de les pràctiques funeràries, va permetre reconstruir patrons de mobilitat mai abans observats. D'entrada, que les comunitats arrelaven als llocs on vivien. I que, en molts casos, els forans semblaven plenament integrats, fet que suggereix que les primeres comunitats agrícoles eren molt inclusives.

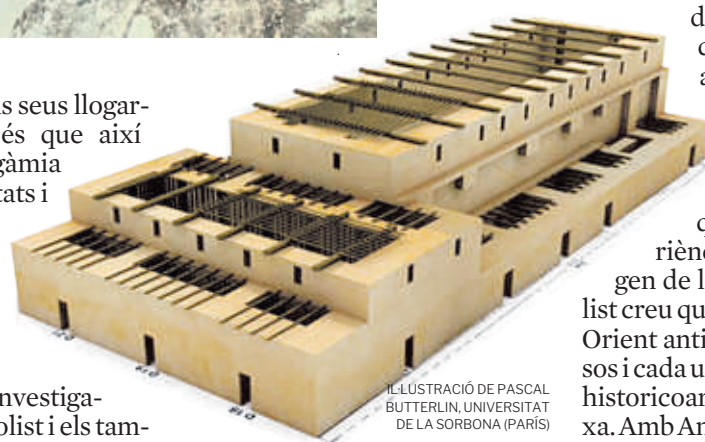
Es dedueix que locals i forasters estaven enterrats molt a prop i als mateixos cementiris i espais, amb els mateixos conjunts funeraris i amb ritus semblants.

A Tell Halula, on Molist va excavar entre el 1990 i el 2011, se superposen sota els habitatges diverses capes de restes humanes, de procedències diverses, fet que indica que la mobilitat no era incompatible amb la inclusió.

Cap al final del neolític s'observa com les dones eren més propenses que els homes a moure's entre comunitats, cosa que indica tradicions patrilocals: les dones es traslladaven per formar parelles en altres llocs, i els ho-

mes es quedaven als seus llogarrets. La hipòtesi és que així s'evitava l'endogàmia dins de les comunitats i es millorava la qualitat reproductiva. Aquesta investigació es va publicar a *Scientific Reports*.

Una altra de les investigacions recents de Molist i els també membres del Sappo Adrià Breu i Anna Bach conclou que la focaccia... no va néixer a Itàlia. Juntament amb investigadors de les universitats de La Sapienza, de Roma, i Lumière de Lió II i de la Institució Milà i Fontanals d'Investigació en Humanitats del CSIC, van revelar que al neolític tardà, entre el 7000 a.C. i el 5000 a.C., les comunitats plenament agrícoles de la vall de l'Eufrates "van desenvolupar una tradició culinària sofisticada que incloïa la cocció de grans pans i focaccies de gustos diferents en safates especials", que els arqueòlegs han anomenat "husking trays". Unes safates amb una gran base ovalada i parets baixes, fabricades amb argila gruixuda, que tenien una sèrie d'impressions o incisions tosques en el fons, a tall de sanefa, que evitaven que

IL·LUSTRACIÓ DE PASCAL BUTTERLIN, UNIVERSITAT DE LA SORBONA (PARÍS)

la massa quedés enganxada. Aquests pans es coïen unes dues hores a una temperatura inicial de 420°C. La mida dels pans, d'uns tres quilos, suggeria nits de pizza: probablement es coïen per a un grup nombrós de persones. Es condimentaven amb greix animal o oli vegetal; en un cas hi havia restes vegetals (no, no eren de pinya). Les safates analitzades procedeixen dels llocs arqueològics de Mezraa Teleilat, Akarçay Tepe i Tell Sabi Abyad, a la zona entre Síria i Turquia.

Molist va haver d'abandonar Tell Halula quan va començar la guerra. Després d'una pausa en el treball de camp, i quan la situació geopolítica ho va permetre, va començar a treballar al Kurdistan iraquí, en un viatge que

salta enrere de mil anys en mil anys.

Des del 2014 el Sappo-Grampo treballa a Lashkir, un jaciment a prop d'Erbil (actual Iraq) de quatre hectàrees amb ocupació de fa uns 5.000 anys.

Des del 2017, a Soran-Banahilk, a les muntanyes de Zagros, on apareixen una mica abans, fa uns 8.000 anys, les primeres societats agrícoles. I des de l'any següent operen a les coves de Gali Chnar, també als Zagros, on el viatge és fins fa 12.000 anys, cosa que permet comprendre l'evolució de la civilització.

SAPPO / UAB

“Ha crescut la seguretat i la situació és de recuperació econòmica, però també social i cultural”

“Les cases o els espais on es fa la vida domèstica són també l'espai on s'enterren els difunts”

Treballs. A dalt, un segell cilíndric d'una sepultura de Gird Lashkir, on es va excavar aquesta tomba (esquerra), amb aixovar funerari. A baix, il·lustració d'un temple del període dinàstic arcaic

Viuen en forats a la roca i són encara caçadors i recol·lectors.

Amb la guerra encara recent, Molist i el seu equip han hagut de treballar a la zona amb unes certes precaucions. “Els últims deu anys s'ha tranquil·litzat i ha crescut la seguretat i a les zones on treballem la situació és de recuperació econòmica, però també social i cultural. Tant el Kurdistan com tot Iraq han tingut una història recent molt convulsa, però des del 2014 el país s'ha obert i és una zona més dinàmica del Pròxim Orient pel que fa a investigació arqueològica i en general al patrimoni històric”, explica Molist.

Amb gairebé quaranta anys d'experiència viatjant cap a l'origen de les civilitzacions, Molist creu que “no hi ha un Pròxim Orient antic, sinó que són diversos i cada un té una problemàtica historicoarqueològica complexa. Amb Anna Bach [professora a la UAB i codirectora dels projectes del Grampo] hem pogut investigar en diverses àrees ecològiques com són les estepes semi desèrtiques de Síria, a la zona de Palmira, a les valls de l'Eufrates de Síria i Turquia, i ara, des de fa deu anys a la Mesopotàmia del Nord, a l'actual Iraq. En cada lloc els processos d'evolució humana són diferents. Hi intervé el medi ambient, però també l'evolució cultural i les relacions socials”.

Malgrat la diversitat evolutiva dels jaciments, Molist destaca que “en tots els jaciments, també ara al Kurdistan iraquí, les cases o els espais on es fa la vida domèstica és també l'espai on s'enterren els difunts. Aquest registre, molt sovint ric de valuosa informació, permet posar en relació la població viva i morta amb el vincle a l'espai construït o viscut”.